

PLANETA (178) *sb m i f*

m (74), *f* (25), *m a. f* (79); *m* *LeovPrzep* (54), *BielSat*, *BielSen* (3), *SkarKaz*; *f* *Mącz* (9), *RejZwierc* (11); *w* : *f* *FalZioł* (7:1), *RejWiz* (7:3), *RejZwierz* (1:1). [Za rodzaj wątpliwy uznano niepewne użycia z tekstów, w których nie ma zaświadczonego pewnego rodzaju lub występują oba. Użycia bez wyznaczników rodzajowych z tekstów, gdzie występuje prócz tego jeden pewny rodzaj, zostały zaliczone do tego rodzaju.]

planeta (97), **planeta** (81); *planeta* *Murm*, *BielŻyw*, *Mymer*², *RejPs*, *SeklKat*, *Goski*, *KochZg*, *LeovPrzep* (54), *BielSat*, *BudBib*, *StryjKron*, *KochPhaen*, *BielSen* (3), *ArtKanc* (2), *BielRozm*, *Calep*, *LatHar*, *WujNT*, *SkarKaz*; *planeta* *Mymer*¹, *GlabGad*, *MiechGlab*, *KłosAlg*, *BielKom*, *RejWiz* (44), *RejZwierz* (2), *RejAp*, *RejPos*, *RejZwierc* (11), *SarnStat*; *planeta* : *planeta* *FalZioł* (12:7), *BielKron* (2:8), *Mącz* (8:1).

Oba a jasne (w tym w pierwszym 3 r. błędne znakowanie); *e* (11), *é* (1) *KochPhaen*.

sg N *planeta* (24). ◇ *G* *planety* (5). ◇ *D* *planecie* (1). ◇ *A* *planetę* (1). ◇ *I* *planetą* (3). ◇ *V* *planeto* (1). ◇ *pl N* *planety* (41), *planetowie* (9); *-owie* *LeovPrzep* (5); *-y* : *-owie* *RejWiz* (17:3), *BielSen* (2:1). ◇ *G* *planet(o)w* (39), *planet* (26); *planet(o)w* *SkarKaz*; *planet* *FalZioł* (5), *GlabGad*, *KłosAlg*, *SeklKat*, *BielKron* (2), *Mącz* (4), *RejZwierc*, *StryjKron*; *planet(o)w* : *planet* *RejWiz* (3:6), *LeovPrzep* (35:4). ◇ *D* *planetám* (5), *planet(o)m* (3); *-ám* *FalZioł* (2), *RejZwierc*; *-(o)m* *BudBib*; *-ám* : *-(o)m* *RejWiz* (2:2); *~ -ám* (3), *-(a)m* (2). ◇ *A* *planety* (11). ◇ *I* *planetami* (6); *-ami* (4), *-(a)mi* (2). ◇ *L* *planetach* (2); *-ach* (1) *LatHar*, *-ách* (1) *RejWiz*. ◇ *V* *planety* (1).

Sł stp: *planeta*, *Cn*: *planeta*, *Linde XVI* (trzy z niżej notowanych przykładów) – *XIX w.*: *planeta*.

1. *Ciało niebieskie (najczęściej upersonifikowane) posiadające moc wpływania na życie ludzkie*; *planeta* *Murm*, *Mymer*¹, *Mymer*², *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *sidus* *Mącz*, *Cn*; *corpus* *Mącz*; *signum* *PolAnt*; *stella* (*vaga*) *Cn* (177) : *Murm* 3; *Mymer*¹ 3v; *Saturnus*. Miedzy planetami ięft nawyzłzi. *FalZioł* V 50v, *8v, V 50v [2 r.], 51 [3 r.], 51v [2 r.], 52 (14); *BielŻyw* 79; *GlabGad* E2v; *Mymer*² 2v; (*nagł*) *Mądrość* mowi. (–) [...] *Aby wodá ná zyemi/ miała swoie brzegi/ A ná niebie plánety/ okoliczne biegi* *BielKom* B5v; *bo tu będye rośpráwá o przeźrzeniu Páńskim/ o mocy nádány Płánetam/ o przygodnych przypadkoch* *RejWiz* 125, A2, 33, 114v, 117, 128v [3 r.] (34); *RejZwierz* 130; *Goski* A2; *BielKron* 25 [2 r.], 122v [2 r.], 472; *IA* *Zgodá/ która łpórné Płánety łprawuię: Ziemię/ wodę/ wiátr/ ogień/ w żywiołách miárkuię.* *KochZg* A2; *Mącz* 217d, 369c; *Abowiem tegoż roku przerzeczeni Płánetowie przez čás niemáły/ bárzo blifko fiebie byli* *LeovPrzep* B3v, A3, B2v, B3v, Dv [2 r.], D2 (9); *RejAp* 99v; *RejZwierc* 3 [6 r.], 6v, 88, Bbb; *KochPhaen* 17; *Złosliwi Płánetowie nád námi przewodzą* *BielSen* 5, 5; *Calep* 811a.

W połączeniu z nazwą planety [w tym: nazwa + planeta (9), planeta + nazwa (8)] (17): *FalZioł* V 51, 51v; *MiechGlab* 36; *Nie boy fie/ iamci to on Płánetá łáfkáwy/ Merkuryulz/ co mnożę tu pocźciwe łpráwy.* *RejWiz* 143; *RejZwierz* 75v; [*alchemik*] *będye rozdymał węgle miełzkámi/ pátrzy áspektu Płánet Marłá álbo Merkuriulá* *BielKron* 26; *Mącz* 210c; *było zácmmienie łłoneczne w Ráku niebiełkim známieniu/ w ktorým y łowilz Płánetáczáfu zácmmienia był* *LeovPrzep* Bv, Av [4 r.], A2v, A3, A3v, C4.

W połączeniach szeregowych (17): *Słóńce/ miełiąc/ gwiazdy/ y rozmaíte planety ziednoczywłly fie łpołu włfelyakimi chwałámy wyznáwáycie możność páńská iego* *RejPs* 217v; *SeklKat* D4; *RejWiz*

A7, 114v, 115, 137, 142v; *BielKron* 164v, 344v; *RejPos* 208v; Niebo/ Ziemiá/ Plánety przeciw mnie powtáły *BielSat* G3v; *RejZwierc* 172; (toż vczynił) kádzącym Báhálowi/ y słońcu/ y miefiącowi/ y plánetom/ y wżemu woýłku niebieskiemu. *BudBib* 4.Reg 23/5; *BielSen* 17; *ArtKanc* 12v, V2; *LatHar* 263.

W porównaniach (2): *Item*, ma vpominác y porużác Król inżych Vrzędników y Dignitarzów [...] iáko *primum mobile* inżé sfery y plánety żeby lie obracály, pobudza y incytuie *SarnStat* 40. Cf »jako planeta błąkajúca«.

W charakterystycznych połączeniach: planeta(-y) z bogow, dobrotliwe, fortunne, wielkiej fortuny, grom sprawujące, łaskawa(-y)(3), wielkiej łaskh pełne melankolijej, męskie, miłe, namocniejsze, niefortunne (3), deszcz przynoszące, sporne, srogie (sroższe) (3), wdzięczne, zarażliwe, zasępione, złośliwe; planety nie chcą folgować, moc mają (3), mieszają się, panują, powstały [przeciw komu] (2), przewodzą, przychodzą k sobie, [kogo] nie ruszają, [kogo, co] sprawują, są stworzone, ściągną się [ku czemu], nic nie umieją (2), wiodą, władają, władzą mają, nie zaszkodzą, planety chwalić, oszydzić, sprawić; na planety narzekać; planetami oświecić, przyozdobić; aspekt planet (2), moc (3), położenie (3), postanowienie (2), przywózenie (5), sprawa, tablice (5), wielkość; rozprawa o planetach.

Fraza: »planety obracają się, toczą się« (1:1): Boć wiátr co domy łamie/ inżeyć ieft náтуры/ Co broi tym powietrzem/ nożąc łzpetne chmury. To łpráwuia Plánety/ gdy lie obracáią *RejWiz* 149; niebo/ ziemiá/ rozliczne plánethy/ czáły y wżythki przypadki łwym porządkiem iuż áż do łkończenia łwiátá ták lie toczyć mułzą *RejZwierc* 172.

Zwrot: »urodzić się pod [jaką] planetą« [szyk zmienny] (2): A ieftli lie panna vrodzi pod tą planetą [Wenus] tedy [...] miluie rada. *FalZioł* V 51v; *Mącz* 210c.

Wyrażenia: »bieg planety« = *cursus syderum* *Mącz* (2): *Mącz* 417c; łłońce y gwiazdy y biegi Plánetów vkázuią mądrość y wielmożność á wlpániáłość Bozką *SkarKaz* 518a.

»jako planeta błąkajúca« (1): Iáko plánety ábo gwiazdy błąkáiące/ mieyfcá włchodu ná niebie áni zachodu pewnego nie máią: ták haeretykowie/ obiecuiący łwiátłość prawdy/ nigdy w iednym łtanie prawdy nie trwáią *WujNT* 836.

»planeta niebieska« = *coeleste corpus* *Mącz* [szyk 6:3] (9): *FalZioł* I 34v; Pothym ieft liczba Siedmioro/ ktorey zacznóć z tąđ lie vkazuie/ iż ieft siedm Plánet niebieskich *KłosAlg* A3; *RejWiz* A7v; Saturnus, Yedná plánetá niebieska z siedmi plánet. *Mącz* 369c, 387a, 417c; *RejZwierc* 3; *StryjKron* 532; *BielRozm* 5.

»obrot planet« (1): widziano ná Niebie przy okręgu Miefięcznym/ Krolá y Mnichá łpołnie łię bijących/ [...] Czego Cromer łzerzey dowodzi/ iż to zá łkutkiem obrotu Plánet Niebieskich być mogło. *StryjKron* 532.

»spery [= sfery] plánetow« (2): (*marg*) Spery Plánethow nád ogniem. (-) Támże iuż nád tym ogniem/ też Plánety ony/ Iuż máią łłużne mieyfcá/ iáko włafne domy. *RejWiz* 151v, Dd3.

»złączenie, zeście, spiknienie planetow« = *pozorne kątowe zbliżenie dwóch lub więcej ciał niebieskich należących do układu słonecznego* [szyk 31:1] (26:5:1): s ktorego thák tráfnego łpiknienia Plánetow/ okrom wątpienia/ okázuie łye przyść ná łwiát iákaś pewna á wielka nędzá. *LeovPrzep* Av; Y iáko po

onym wielkim złączeniu Plánetow zá Cefárzá Károlá/ wielkie y rozmaíte Walki beły we Fráncufkíey Ziemi *LeovPrzep* Cv, kt, a3v, a4, A, B3 (32).

»planety zwierzchnie, nawyszsze« = *planety bardziej odległe od Słońca niż Ziemia (inaczej planety górne)* [szyk 13:11] (23:1): *FalZioł* I 34v; A Inadz porużon Soliman ſtey przyczyny/ iż then rok przychodzą kłobie plánethy nawyżłíſe Sáturnus z Iowíſzem ná nowie Wrzeſnia mieliacă/ w známieniu Lwa *BielKron* 332; O wielkim Złączeniu zwierſchnich Plánetow/ ktore ma być zá dżiewiętnáſcie lat. *LeovPrzep* E3, kt, a3v, a4, A, A2v (22).

Szeregi: »planeta, (a, abo, i) gwiazda« [szyk 4:1] (5): *FalZioł* *7v; Piſze Rabin w Tálmućie/ iż Bog ná zachod ſłońcá ma ſwoię Stolicę w niebie/ przetho wſzytki Plánety y Gwiazdy ku zachodu ſłońcá ſie ſciągną ku chwale Boſkíey *BielKron* 465; *Mącz* 217d, 302d; *WujNT* 836. [*Ponadto w połączeniach szereowych 5 r.*].

»sfery i planety« (1): *SarnStat* 40 cf *W porównaniach*.

»znamię i planeta; planeta z znamieniem« (1;1): *FalZioł* V 54v; piſze Ptholomeus [...] Iż w tim tam kácie połnocnego wſchodu panuie planeta Saturnus z znamieniem Wodnikiem [*Satumus cum signo Aquari*] *MiechGlab* 36.

2. Zaraza morowa (1) : sydere afflari, Pláneta/ plágą być rużón/ to yeſt powietrzem trącón. *Mącz* 391d.

Synonimy: **2. mor**, »morowe powietrze«, *plaga*.